

KERESZTÉNY MAGVETŐ.

XLIII. évf.

November—December.

6-ik füzet.

A modern katolikusok felelete a pápai encyclikára.

II.

A modern katolikusok, míg feleletük első részében kritikájukat igazolják és annak eredményeit mutatják fel, a második részben bölcseleti álláspontjukat védelmezik. Az Encyelika azt veti szemükre, hogy agnostikus elveket vallanak, immanentalista módszert követnek és hogy az agnosticizmust alkalmazzák a történelemre a tünemények transfigurációja és disfigurációja követelményeivel.

Mindenekelőtt a nekik tulajdonított agnosticizmusról szólnak. Az Encyelika azt mondja, hogy a modernizmus arra az eszmére van építve, „hogy az emberi értelem teljesen a jelenségek körére van szorítva, azaz azokra a dolgokra, a melyek láthatók s azontúl menni sem joga, sem hatalma nincsen.“ Az Encyelika ellenmondásba esik, mikor őket agnostikusoknak akarja feltüntetni, mert ugyanabban a cikkelyben oly véleményekkel tiszteli meg, melyek az agnosticizmussal összeférhetetlenek. Ugyanis azt mondja, hogy „a modernisták megállapították és meghatározták, hogy a tudománynak és történelemnek atheisticusnak kell lennie“ és tovább azt adja hozzá, hogy a modernisták szerint „a vallás, legyen az természeti vagy természetfeletti, magyarázatot kíván.“ Nem következetlenség-e egy lélekzet alatt vetni a modernisták szemére az agnosticus nézetet, mely az észnek nem enged meg semmi állítást a jelenségek körén túl és az atheisticus követelményt a tudományt és történelmet illetőleg és azután azt az elvet, hogy a vallás eredete és természete megengedi a magyarázatot?

De eltekintenek ez elszólástól, melyet a pápai levél szerzői nehéz munkájukban, hogy a modernizmust az ő bölcselmük elavult categoriába beszorítsák, elkövettek, és vizsgálják, ha

csakugyan van-e valami az agnosticisusból az ő rendszerükben. Spencer Herbert az agnosticismust az ő „First Principles“-jében így határozza meg: „Hogyha a vallás és tudomány természetét és benső értékét nézzük, az elsőben bizonyos elsődleges eszméket és általánosan nélkülözhetetlen elemeket és a másodikban bizonyos, más igazságokból nem levezethető s azért megmagyarázhatatlan igazságokat találunk. Ugy, hogy mind a vallásnak, mind a tudománynak alapjában mintegy semleges térre jutunk, melyen az értelmi elemzés semmit sem tehet — egy csomó eszmére és érzelemre, melyekről nem tudunk számot adni. Ez alapon a hit és tudomány kibékülhet, ki kell békülniök. Ezt az „Unknowable“ — „Meg nem ismerhető“ birodalmának kell elneveznünk; és mert így van, gondosan őrizkednünk kell minden merész kívánságtól, hogy annak természetébe behatolhassunk vagy tulajdonságait és cselekvése módjait a mi kicsinyes metaphysikai speculációinkkal meghatározhassuk.“

A mindenség mysteriumával szemben való tehetetlenségnek ez agnostikus megvallása ellenkezik a modern katolikusok szellemével. Védelmük éppen kísérlet arra, hogy kikerüljék ez agnostikus ismeret-elméletet az által, hogy azon felülemelkednek; éppen minthogy az agnosticismus maga is egy kísérlet, hogy felülemelkedjék a materialistikus positivismuson. Az agnostikus csupán racionalistikus elvekkal eltelve, az ismeretnek más formáját nem képzei, mint a jelenségeknek érzéki tapasztalattát és az ész műveletét arra, hogy a vallásos böleselemnek a világ eredetéről és egy legfőbb lénytől függéséről való elméleteknek védelmére használt érveit szétszórja. A mint Kant a koszmologiai, psychologiai és theologiai eszméknek ellenmondásait felfedte, Spencer is megkísérlette a tiszta ész okoskodása által, hogy rámutasson amaz önkényes és aprioristikus elemekre, melyek a valóról való minden metaphysikai és vallásos magyarázatainkba belémennek és arra következtet, hogy a való alapja ismerő tehetségünknek megközelíthetetlen.

A modern katolikusok álláspontja az ismeretre és annak értékére teljesen különböző ettől és nemcsak a jelenkori legáltalánosabban elfogadott böleseleti állásponttal esik össze, hanem a tudományos kritika eredményeivel is.

Mindenekelőtt az ismeretnek különféle neveit különbözőteti meg — érzéki, tudományos, böleselmi és vallási ismeretet.

Az érzéki ismeret az, mely az érzék tárgyaira vonatkozik; a tudományos ismeret, mely a felfogott érzéki tárgyak, jelenségek különféle csoportjait veszi számításba és azok változásainak állandó törvényeit fejezi ki; a bölcselmi ismeret a világegyetem magyarázata az emberi szellemnek benne levő kategóriái szerint s az élet és cselekvés változhatatlan szükségére tekintettel; végül a vallásos ismeret, az ember tényleges tapasztalata az isteniről, mely benne és az egész világban munkál.

Természetesen ezzel elesnek a régi scholastikus meghatározások, melyek a tudományt úgy fogják fel, hogy az „*cognitio rei per causas*“ s a bölcselmet, mint „az emberi és isteni dolgoknak végső okaikban ismeretét.“ De az nem a modern katolikusok hibája, hogy a tudományok bölcselme megmutatta, hogy mennyi tiszta felvétel van mindenik tudományban, vagy hogy a pszichológiai elemzés kitüntette az alanyi és személyi elemeket, melyek az elvont ismeret alakításához hozzájárulnak. Úgy, hogy ma többé nem lehet olyan ismerő tehetségről beszélni, mely az alanyi elemtől teljes függetlenségben működne és érkeznék bizonyosságra és az igazság, a melyre érkezik, „*adaequatio rei et intellectus*“ lenne. Ma az elmélet úgy jelenik meg, mint az értelmi tevékenységnek egy neme, a szó legáltalánosabb értelmében és mint e tevékenység kísérője. Az ismeret a szellem ama munkás törekvésének eredménye, melylyel a létezőn uralkodni akar és azt szolgálatába akarja hajtani bizonyos értelmi *schemák* segélyével vagy tervekkel, melyekben a tárgyaknak hasznos viszonyait és összeköttetéseit jeleníti.

Az ismerő tehetséget, mint az ember egész benső életének működését tekintve; az elvont gondolat és cselekvés közti szoros solidaritás viszonyát mindig szem előtt tartva; a gondolat és akarat közti költött határokat, melyeket a scholastikus pszichologia emelt, lerombolva — minél szélesebb körre terjesztik ki a modernisták a „megismerhető“ határait és az emberre nézve lehetségesnek tartják, hogy magasabb való dolgok megismerésére jusson. Mint a tudomány a tapasztalatot a mennyiségtan törvényeivel egyesítve, kiterjeszti az ember uralmát a természeti világ felett s mint a metaphysika megfelel annak a szükségességnek, hogy az ember cselekvését a világegyetem határozott eszméje által vezesse: aképpen az erkölcsi életnek is szükségei, az isteninek ama tapasztalata,

mely a lelkiismeret elrejtett mélységében megy végbe, az érzékfelettinek amaz érzékére vezetnek, mely az ember egész erkölcsi lényén uralkodik.

Hogy Istenhez nem a középkori metaphysika megmutatásai vagy a csodákból és prófétákból vett bizonyítékok által jutnak, az kevésbé zavarja a modern katolikusokat, elfogadják a tiszta ész kritikáját, melyet Kant és Spencer alkottak, de nem esnek vissza, mint Kant a gyakorlati ész aprioristikus bizonyosságára és nem végzik, mint Spencer a „megismerhetetlen“ állításával, hanem azt tartják, hogy az emberi szellemben más erők is léteznek arra, hogy az ember az Igazra jusson, mely erők épp oly megbízhatók, mint a tiszta ész, az igazságra jutásban. Nem tagadják, hogy felfogásukat az immanentismus elvei hatják át, mert azt teszik fel, hogy az ismerő egyén nem tisztán szenvedőleg az ismeret folyamatában és vallásos tapasztalataiban, hanem saját szellemi természetéből hozza elő a bizonyítékot egy magasabb valóságra, a melyet intuitive felfogott, valamint abból hozza elő annak a magasabb valóságnak abstract formuláját is.¹

De az immanens elv oly veszélyes-e, mint az Encyelika szerzői látszanak hinni, mikor ezt írják :

„Miután — a modernisták szerint — a vallás az életnek formája, annak magyarázatát is éppen az ember életében kell keresni. Innen az ő vallási immanens elvük. Már most minden életjelenségnek első mozgalma, a milyen jelenségnek mondják a vallást is, bizonyos szükségre, kíváncságra vezetendő vissza a vallásos életnek kezdetei egy bizonyos érzelemre, vagyis a szív gerjedelmére.“² Bár a modern katolikusok gondolata itt scholastikus categoriákban van kifejezve, elismerik, hogy azok lényegileg az ő eszméik a vallás eredetét illetőleg. A vallás szerintük az emberi szellem elnyomhatlan szükségeinek önkéntes eredménye, mely szükségek kielégítést a benső és érzelmi tapasztalatban találnak, az Isten jelenlétének tapasztalatában. És e nézetük szerintük a hagyományyal sem ütközik össze.

Azt nem tagadják, hogy szerintük az Isten lételét illető

¹ Le programme des Modernistes. Replique à l'Encyclique du Pape Pie X. Pascendi Dominici gregis. 111—117. l.

² Pascendi Encycl. I. b. Immanentia.

amaz érvek, melyeket a scholastikus metaphysika a változásból és mozgásból, a dolgok véges és esetleges természetéből, a tökéletesség fokaiból s a világegyetem ezéltanából von, már elvesztették érvényüket. Ama fogalmak, melyeken ez érvek nyugosznak, a Kant utáni kriticismus következtében elvesztették azt az absolut jelleget, melylyel a középkori aristotelikusok felruházták. Miután ki van mutatva, hogy minden abstract fogalomban, melyet a valóról alkot az ember, van felvételes, világos, hogy nemesak minden ilyen érv összeesik, hanem hiábavaló más ilyeneket alkotni is. Természetes ezért, hogy az Isten lételének megbizonyítására, vagyis az isteniben való hit igazolására a lelkiismerethez kell folyamodni. Mert a vallás eredete a lelkiismeret ténye és azt, mint ilyent kell vizsgálni. Ezt jogosnak tartotta a katolikus tannak sok jeles képviselője is. A modern katolikusok teljesen következetesek, mikor a transcendens Istenség megbizonyítását az emberi lelkiismeret immanens szükségéire alapítják és ama mély vágyakozásra és arra a mindig visszatérő szükségességre tekintenek, melyek az embert arra sarkalják, hogy teljes erejével emelkedjék Isten felé, ki már az által is munkál az emberben, hogy beléje azt a vágyat adta, hogy őt keresse. Ezért a modern katolikusok az immanentismus hívei.

De az immanentismus nem oly rettenetes rossz, mint az Encyclika szerzői látszanak hinni, s a modern katolikusok következőleg az Encyclikának az immanentismussal kapcsolatos egy pár pontjára, melyek azt állítják, hogy ellenmondás van a modernisták nézetei és a vatikáni tanács meghatározásai között, kimutatják, hogy az ellenmondás csak képzelt.¹

Ezután a „transfiguratio“ és „disfiguratio“ kérdésére térnek át. E szavakkal az Encyclika azokat a következtetéseket jelzi, melyeket a modernistáknak az agnosticismusnak a történelemre alkalmazásából kellene levonniok.

„A Meg nem ismerhető“, a melyről beszélnek, nem úgy jelenik meg a hitnek, mint különálló, elszigetelt valami, hanem valamely más tüneménynyel összekötve, mely tünemény bár a tudomány és történelem birodalmához tartozik, de mégis túlterjed bizonyos mértékben annak határain. A hit a tüne-

¹ Le prog. d. M. 118—135. l.

mény mögé rejtett „Meg nem ismerhető“ által vonzatva, teljesen hatalmába keríti a tüneményt és azt bizonyos mértékben saját életével hatja át. Ebből két dolog származik. Az első a tüneménynek bizonyos „transfigurációja“, vagyis a saját határain felülemelés, mi által alkalmas anyaggá válik az isteni forma számára, a melyet a hit ad annak. A másik ugyanazon tüneménynek bizonyos „disfiguratioja“, a mi abból áll elé, hogy a hit, mikor a tüneménytől a hely és idő körülményeit elvonja, oly jellemvonásokkal ruházza fel, a melyek valósággal nincsenek meg benne.“¹

A modernisták már elébb megadva a feleletet az agnosticizmusra és a „Meg nem ismerhetőre“, itt arról nem beszélnek, hanem csak a történelmi valóság elváltoztatásáról. A mit az Encyelika itt nekik szemükre hány, kétértelműségen alapszik. A tárgynak elváltoztatása, a mit a hit okoz, a mikor a tárgyat átfogja, vagy az ismeretek sorára vonatkozik, a mely esetben az elváltoztatást tagadni nem lehet; vagy pedig az ontologiai valóságokra, mely esetben az elváltoztatást éppen annyira tagadják, mint az Encyelika, mely megbocsáthatatlan kétértelműséget követ el, mikor nem különbözteti meg e kétféle dolgot. Bővebben is megmagyarázzák ezt.

Senki sem tagadhatja, hogy egy történelmi tény mind nagyobb arányokat ölt és mind mélyebb jelentőséget nyer az elbeszélésekben, melyeket egyik nemzedék a másiknak ad át, mely nemzedékek egyénei a történelmi tény erkölcsi és vallási értéke iránt érdeklődnek. És mert éppen a történelmi tény gyakorlati következményeit és az ember erkölcsi életére való számos alkalmazását nem lehet egyszerre mind előhozni, hosszú időre van szükség, míg az emberek annak egész jelentőségét felfogják. De ez nem jelenti, hogy a jelentőségéről tett későbbi, újabb nemzedékek által való mélyebb tapasztalatok ontologiailag valamely új dolgot tartalmaznának és potentialiter ne lettek volna benne magában a történelmi tényben eredetileg.

Kétségtelen, hogy az ismeret szempontjából azok a történelmi tények, melyek a hitnek is tárgyai, kidolgozáson mennek át, miáltal oly jellemvonásokat öltenek fel, melyek eredetileg nem voltak meg bennük. A hit Krisztussa például különböző

¹ P. Encyel. I. §. Transfiguratio, defiguratio.

dolog a történelem Krisztussától. Az utóbbiból egy mystikus theologiai nagy rendszernek a kiinduló pontját vette a hit. De nem lehet feltenni, hogy ontologiai szempontból a történelmi Krisztusban ne lettek volna benne mindazok az erkölcsi értékek s mindazok a vallási jelentőségek, melyeknek a keresztény tapasztalat evangéliumi életet élve, lassanként tudatára jött. A vallási tények titokzatos jelentőségük. És a hitnek megvan a hatalma, hogy e jelentőségeket felismerje. A hit nem teremti azokat, hanem megtalálja. De hogy az ember megtalálhassa, szüksége van a hit tehetségére, mely a tényekkel foglalkozva, azokon kétségtelenül transfiguratiót és disfiguratiót visz végbe (háromsági formula), de csakis az ismeret szempontjából és nem ontologiai szempontból. És ezzel a magyarázattal az Encyclika kifogása elesik.¹

Az Encyclika vádat csinál a modernisták ellen olyan tanításokból is, melyek tényleg a katolikus hagyománynak hiteles tanításai. Ezekre is felelnek.

Az Encyclika azt mondja: „A modernisták nem tagadják, sőt megengedik, közülök némelyek nyíltan, mások rejtetten, hogy minden vallás igaz”.² Ez így meglepőleg hangzik. De nem a modernisták nézetét fejezi ki. A mit a modernisták mondanak, hogy minden vallás, mely tekintettel van a mivelttség és társadalmi fejlettség fokára, melyet az illető vallásnak hívői elértek, jótékony és üdvös tapasztalatot hozhat elő. Továbbá, hogy a kereszténység és a többi vallások nem az egyenlőség viszonyában állanak egymással, hanem abban a viszonyban, melyben a kevésbé tökéletes áll a tökéletesebbhez. Az egyházi atyák és a későbbi tudósok mind egyeznek abban, hogy az alsóbb vallásokban is van valami jó, a mennyiben mindenik foglal magában valamit a kezdeties kijelentésből.

Az Encyclika azzal is vádolja a modernistákat, hogy a tudományt elkülönítik a hittől és hogy a hitet alája vetik a tudománynak, három úton: „mert minden vallási tény a tudomány megítélése alá esik; mert maga az Isten eszméje is a tudománynak tárgya; és mert a hívő bensőleg kényszerítettik arra, hogy a hitet és tudományt egymással összhangzásba

¹ Le Progr. d. M. 136—140 l.

² Pascendi Enc. I. 2. §.

hozza.¹ A pápai irat ugyanazokat a szavakat használja a modernistákkal szemben, a melyeket IX. Gergely használt a theologia bizonyos tudósaival szemben, hogy „a bibliának mennyei lapjait böleselmi tanhoz kötik hozzá”. E szemrehányás ellenmondásos volta eléggé mutatja, hogy mily üres beszéd az. A modernisták a jelenkori psychológiával egyezőleg szorosán megkülönböztetik egymástól a hitet és tudományt. A szellemi források, melyekből azok előjönnek, előttük egészen különbözők. Annak az állításnak, hogy ők a hitet alája vetik a tudománynak, nincs semmi értelme. Hogyha az egyéni és közhitvallások külső kifejezései, hogyha a theologiai rendszerek tények, melyek mint ilyenek a tudomány alá tartoznak, ez nem azt teszi, hogy az azoknak alapúl szolgáló psychologiai mozzanat, hit tudományos elméletekhez lenne kötve. A kritika a hitnek külső formáit, a hitvallásokat elemzi; de maga a hit, ámbár az általános miveltség arra hatással lehet, magától támad a lélekben és a tudománytól független.

Az Encyclika szemükre veti azt is, hogy az egyházat és az államot el akarják választani. Itt a hivatalos egyház hibának veszi azt, a mi a modernistáknak egyik leghőbb vágya, mit az egyház maga is üdvözlne, hogyha a tények látását nem homályosítaná el a világi fényhez ragaszkodás.

A modernisták érteni tudják azokat a gyakorlati elhatározó okokat, melyek az egyházat a középkorban arra indították, hogy a politikai hatalmat is magához ragadja, mely bár némelykor akadály volt szellemi befolyásának, de mégis bizonyos módon elősegítette a középkori Európa fejlődését. De azok a történelmi körülmények, melyek az egyházat arra indították, hogy politikai felelősséget vegyen magára, már rég megszűntek létezni. Az újkori állam maga szabályozza a társadalom anyagi és erkölcsi érdekeit. Így lévén a dolog, az egyház csakis örvendhet annak, hogy megszabadul a politikai tehertől és egészen a szellemi birodalomnak adhatja át magát, a lelkek vezetésére szoritkozva. Az egyháznak csakis haszna lesz ebből. Minő rokonszenvet fog nyerni az egyház a kor legjobb szellemei részéről, ha fentartja továbbra is elvesztett hatalma romjait, vagyha hiábavaló kísérleteket tesz annak visszanye-

¹ Pascendi Encycl. I. 2. §.

résére? El az üres politikai nagyravágyással, el a fondorlatokkal! Az egyház középkori hatalma nem fog többé visszaterni.¹

A modernisták feletük utolsó részében üldöztetésükről szólnak. Ugyanis a pápa elrendelte: hogy a modernista tanárokat — kiknek száma nem kicsiny — mindenütt távolítsák el a papnevelő intézetekből; a modernista könyveket, mégha *imprimaturral* is vannak ellátva, kárhoztassák; a modernista akár egyházi, akár világi összejöveteleket tiltsák el; az ifjú papnövényedéket tartsák vissza a jelenkori gondolat tanulmányozásától; minden egyházmegyében állítsanak fel örökdő bizottságot s a püspökök időnként tegyenek jelentést, ha terjedtek-e a modernista eszmék egyházmegyéjükben.

Bármennyire is hajlandók a modernisták arra, hogy tisztelettel fogadják a pápa szavát, nem tudják e fegyelmi szabványokban felfedezni azt a szelid és békés szellemet, melynek uralkodni kell annak a szívében, — ki a Krisztus nevében beszél. E szabványok a legszélsőbb mértéke a szigornak, mely a XX. százban lehetséges. Sőt némely részletük a középkori inquisitio szélsőségeit újítja fel. Avagy nem a szenvedély, nem a düh kitörése-e, mikor elrendeli a pápai irat, hogy a modernista papokat, azaz a legtehetségesebbeket és legmunkásabbakat üldözni kell, a legalsóbb állásokba helyezni, hogy tehetségeik terméketlenségbe veszzenek el s ki legyenek téve kevésbé tehetséges, de szolgáló, engedelmesebb társaik gyalázásának?

A pápának e rendelete a canonjog alapelveivel is ellenkezik, mert az örökdő bizottságok felállítása megszorítása a püspöki jognak és tekintélynek s a klerusban megoszlásokat idéz elő, egyiket a másik ellen kémkedésre úszítva. — Drakói rendeletekkel akarnak ellenük dolgozni. De a modernisták Gamaliel szavaira emlékeztetik a Vatikánt, melyeket a Pétert és apostoltársait letartóztatni akaró farizeusoknak mondott: „Engedjétek ez embereket szabadon. Mert ha emberektől van e tanács, semmivé leszen; ha pedig Istentől van, fel nem bonthatjátok, hogy ne láttassatok Isten ellen tusakodni.“ (Csel. 5, 38. 39.) X. Piustól nem kérnek mást, csak hogy engedje őket szabadon, hogy munkájokat folytathassák. Hogyha e munka életre

¹ Le Progr. d. Modern. 141—150. l.

hivatott, az üldözések ellen is diadalmaskodni fog; ha nem, magától megsemmisül.

A modernisták az elsőt remélik. Ők a katolikus hagyományt összhangba akarják hozni az újkori gondolkodással és társadalmi vágyódásokkal. Egykor a scholasticismus is ugyanazt mivelt az egyházi atyák bölcseلمي hagyománya ellenében, a mit most a modernisták a középkori hagyománnyal szemben. A scholasticismus is akkor forradalminak látszott. Aristoteles munkáinak olvasását 1210-ben rendelettel tiltották el és megismételték e rendeletet 1228-ban IX. Gergely pápa és 1263-ban IV. Orbán pápa, de végre is hasztalanul, ama kor irányzatával szemben, mely az aristotelesi bölcseletben a legkielégítőbb formát találta meg a saját nézeteihez. Aquinoi Tamás, ki iránt felebbvalói eleinte épp úgy bizalmatlankodtak, azután végrehajtotta a dogma és az aristotelesi bölcselem közt az egyeztetést. A modernisták most hasonlót cselekesznek, mikor az újkori vizsgálódás eredményeivel és gondolkodással akarják a vallást egyeztetni. És céljuktól nem fogja eltéríteni az üldözés. Ha a hivatalos egyház még keményebb eszközöket is fogna használni ellenük, mint a milyeneket eddig használt, akkor is megmaradnak a mellett, a mit maguk elé tűztek és arra tovább fognak munkálni, mert lelkiismeretük megnyugtatta és bátorítja.¹

Protestans keresztények előtt nem új dolgok a modern katolikusok eszméi. De mindenesetre tanulságos, hogy azok az eszmék, melyekért a protestansokat folyton bélyegezte a római egyház, most saját körében hódítanak, a róm. katolicismusban féltékenyen nevelt egyének lelkében is világosságra jönnek. A modern katolicismus nem ér el minden pontban, a vallás minden kérdésében a szabadelvű protestantismusig. De a tudományos miveltség hatása a római egyháznak bizonyos élő rétegein már átment s a fölvilágosult gondolat idővel tovább folytatja alakító munkáját.

A modern katolikusok a pápai Encyelika és rendeletek ellenére is az emberiség érdekében dolgoznak, mikor a juristico-scholastikus egyházat más jellegűvé akarják változtatni, az evangelium értelmében való egyházhoz közelebb hozni; és

¹ Le Progr. d. Modern. 153—170. 1.

minden ország nemzeti érdekében, mikor a papságot a scholasztikus nevelésrendszer helyett más nevelésben akarják résziesíteni, hogy ne legyenek a tudomány és történelem ismeretétől, a kor gondolkozásától elzárva, s hogy ne legyenek kénytelenek továbbra is viselni azt a ferde helyzetet, mi magukra a miveltebb róm. katolikus világiakra már rég bántólag hat, hogy a róm. kath. papoknak más keresztény egyházak papjait és tagjait egy maradványos keresztény-ellenes elvért eretnekeknek kell nézni, hanem juthassanak oda, hogy mint azokkal apostoltársak tekinthessék magukat a kereszténység közös nagy feladatai munkálásában és az előnyomuló atheismus ellen való annál hathatósabb védelmezésében.

PÉTERFI DÉNES.

Tanulmányok Luther irataiból.

VI.

„A világi felsőségről.“

A mióta az egyház utolsó diadalát is megvívta a pogánysággal szemben; a mióta léte feltételeit minden irányban a legteljesebb mértékben biztosítva látta: azóta egyetlen alkalmat sem szalasztott el, miáltal külső tekintélyét emelhetni, uralmát jól megalapozhatni vélte. Bármilyen magas fogalmakat örökölt a kereszténység a királyságra és császárságra nézve úgy a zsidóktól, mint a rómaiaktól; bár mindkét nép tudatában az állam feje, mint az Isten helytartója úgy élt: mégis kitartó munkával sikerült az egyháznak a világi hatalom fogalmát lényegesen alászállítani. Igaz, hogy Konstantinos óta az egyház az állam és császár védő szárnyai alá menekült; igaz, hogy a császárok nagy befolyást gyakoroltak az egyház életére, a menyiben a zsinatokat ők hívták egybe s azok határozatait ők erősítették meg: mégis lépten nyomon kitűnik az egyháznak önállóságra való törekvése s az állammal ellentétes érdeke. Már Ambrósius majlandi püspöknek sikerült Theodosiosszal letétetni császári jogát az egyház szabályai előtt. Azonban még sokáig volt az egyház az állam fenhatósága alatt. És éppen az állam adta kezébe azokat az eszközöket, a melyeknek ügyes felhasználásaival később veszedelmes ellenfele lehetett. Az egyház birtoklási és törvénykezési joga, a klerikus és laikus osztály megkülönböztetése s a klerikusnak a világi elem fölébe emelése, a püspököknek nyújtott kiváló előnyök és kedvezmények: mind megannyi lépeső volt az egyháznak hatalmi törekvéseiben. Ezekhez járult a monarchiai eszmének a megvalósítása, a mi a pápaságban jutott kifejezésre.

Császár és pápa! Két hatalmas versenytárs. Egyik az